

Nyt fra historisk Videnskab

Natten til den 19. februar 1962 døde dr. phil. *Erik Møller*. Han var født 7. januar 1879 som søn af præsten i Gylling Otto Møller, af P. G. Lindhardt kaldet grundtvigianismens mærkeligste skikkelse efter Grundtvigs død. Uden at blive indfanget af bevægelsen modtog Erik Møller i sit barndomshjem stærke positive indtryk af den grundtvigske livsindstilling og det åndelige klima den skabte; tilskyndet af Grundtvigrenæssancen under besættelsen kvitterede han 1950 for denne del af sin fædrearv med den lille bog *Grundtvig som Samtidshistoriker*, hvor han kritisk og med nøgtern sympati kortlagde væsentlige dele af Grundtvigs tankeverden. Efter sin fars ønske begyndte han at studere teologi, brød af efter et par år og tog 1908 skoleembedseksamen med historie som hovedfag; hans bifag var dansk og engelsk, og hele sit liv forblev han engelsk orienteret.

I studietiden blev Erik Møller Erslevs elev og valgte middelalderligt speciale, men hans trykte arbejder behandler næsten udelukkende 19. og 20. årh.s historie. 1912 offentliggjorde han i dette tidsskrifts 8.r. III en stor undersøgelse om *England og Danmark-Norge 1807*, der viste en betydelig fremstillingsevne og et ikke sædvanligt talent for kritisk behandling af diplomatisk historie. Imidlertid havde samtidens internationale politik fanget ham, og hans egentlig videnskabelige produktion indskrænkede sig i den følgende menneskealder til et par småafhandlinger (bl. a. om Londonkonferencen i Festskrift til Kr. Erslev 1927). Han nød dog megen faglig anseelse, forelæste 1920–21 ved Københavns universitet som professor Aage Friis' vikar og var 1924–33 medlem af Den danske historiske forenings bestyrelse. Han ernærede sig som gymnasielærer og journalist. 1910–13 var han udenrigspolitisk medarbejder ved det uafhængige, forsvarsvenlige blad København, han skrev i Harald Nielsens nykonservative *Ugens Tilskuer* og var 1916–31 (med en afbrydelse 1918–19, da han virkede som pressekonsulent ved gesandtskabet i London) Københavnskorrespondent

til *The Times*. 1921–34 var han udenrigspolitisk redaktør ved *Berlingske Tidende*. Denne tilknytning til blade af mere eller mindre udpræget konservativ farve karakteriserer ikke ubetinget Erik Møllers politiske holdning. Der er i hans skrifter adskillige hib til blåøjede verdensforbedrere og til den politiske dogmatisme og «mellemfolkelige nævenyttighed», som han vist især mente at finde hos udenlandske liberale og hjemlige radikale; men han var ikke pålidelig partigænger og tog f. e. efter 1. verdenskrig mod det store flertal af konservative standpunkt for H. P. Hanssens grænsepolitik.

Jævnside med det journalistiske arbejde fortsatte Erik Møller sine historiske studier, og han så gerne døgnets begivenheder i historisk perspektiv. Han erhvervede sig efterhånden et omfattende kendskab især til Englands nyeste historie og til international politik i 19.–20. årh. En del af sin viden udmøntede han i bogform i den for sin tid fortrinlige oversigt over mellemkrigsårenes verdenshistorie, der første gang blev udsendt 1934 under titlen *Femten Aar fra Freden*, og som siden blev revideret og ajourført til 1939. Værket bærer undertitlen *Et Stykke Samtidshistorie*, og inden for denne nye disciplin var Erik Møller her hjemme pioner.

Fra midten af 1930'erne levede Erik Møller som privatiserende skribent og forsker. Han fortsatte sit populærhistoriske forfatterskab (bl. a. *Gennem den franske Revolution* (1944) og *Det var i 48* (1949)) og skrev om aktuelle emner f. e. i *Gads danske Magasin* (udenrigspolitiske oversigter under besættelsen) og *Dansk Udsyn*, men han kunde nu tillige i højere grad samle sig om videnskabeligt arbejde i strengere forstand. Hans hovedforskningsområde blev Nordens politiske historie omkring midten af 19. årh. 1948 udkom *Skandinavisk Stræben og svensk Politik omkring 1860*, der er for tjenstfuld og klargørende ikke mindst ved forfatterens skarpe skelnen mellem den egentlige skandinavisme og den svenske støttepolitik over for Danmark, som i Manderströms udformning alene byggede på svenske interessehensyn; denne politik analyseres indgående, dens tvetydighed og mangel på sammenhæng påvises og forklares. Iøvrigt bringer bogen mange omvurderinger af personer og politik. Den må betragtes som hovedværket om sit emne, selv om ikke alle dens resultater har vundet almindelig tilslutning. — Ti år senere, i Erik Møllers 80. år, satte hans gamle interesse for Sønderjylland og det dansk-tyske spørgsmål frugt i den store bog *Helstatens Fald (1855–64)* (anmeldt i dette tidsskrift 11.r. VI). Det er forfatterens betydeligste arbejde, resultatet af mange års forsken og grublen. Til de to store værker slutter sig som forstudier eller ekskurser adskillige afhandlinger i *Historisk*

Tidsskrift, Scandia, Jyske Samlinger og (svensk) Historisk Tidsskrift; fremhæves bør *Det engelske Kabinet og den dansk-tyske Strid 1863-64* (1954, Hist. Tidsskr. 11.r. IV), *Den græske Tronkandidatur 1862-63* (1960, sst. 11.r. V) og *Napoleon III's skandinaviske Planer* (1954, Scandia XXII). Til Historisk Tidsskrift skrev Erik Møller tillige en række indgående og værdifulde anmeldelser. Hans videnskabelige produktion viser ham som en udpræget arkivforsker, der udnyttede meget hidtil ubearbejdet materiale især i danske, svenske og engelske samlinger; det var først og fremmest de mange i nyeste tid tilgængeliggjorte privatarkiver fra 19. årh., som tillod ham at gå i dybden med sin analyse, f. e. af de indre brydninger i den svenske og engelske regering før og under krigen 1864.

Foruden sin skarpe forstand, sin op i en høj alder tilsyneladende usvækkede arbejdskraft og sin akademiske skoling medbragte Erik Møller til sine modne års videnskabelige gerning visse forudsætninger, der ikke er almindelige blandt hans fagfæller. Han vidste hvordan et blad bliver til, kendte et gesandtskab indefra og havde i tidens løb haft kontakt med adskillige danske og fremmede diplomater. Han besad derfor bedre muligheder end de fleste for at behandle to af de vigtigste grupper af kilder og personer, som han mødte i sin forskning. Han havde på sin bugtede bane erhvervet sig både psykologisk skarpsyn og hvad han kaldte »politisk verdenserfaring«, og begge dele hæver hans forfatterskab op over gennemsnittet af politisk historieskrivning. Hans arbejder er dog ikke blot herved og ved deres faste, undertiden kantede og ikke synderlig let tilgængelige form og stil præget af hans ejendommelige personlighed. Han vilde som forsker noget mere end at forstå mennesker og klarlægge en sammenhæng. Han mindede om Erik Arup, hvem han just ikke sympatiserede med, ved sin stærke trang til at vurdere det der var sket og dem der var med i det. Den omhyggelige redegørelse for politiske forhandlinger og diplomatiske konflikter og de mange skarptegnede portrætter i hans skrifter oplives jævnlig af hans meningsytringer, anerkendende, sarkastiske eller skånselsløst fordømmende. Erik Møller søgte redeligt at skifte sol og vind lige — de døde skylder man kun sandheden, sagde han — men et stærkt temperament slår igennem i karakteristikken af dem han ikke kunne lide — D. G. Monrad f. eks. — og dem han blev indtaget i, som Hugo Hamilton og Hall.

Erik Møller var ligesom sin far, hvem han lignede af ydre, en uforfærdet, meget selvstændig mand, der vurderede sin uafhængighed højt. Han havde i ungdommen lært at respektere

mennesker uden for sit eget sociale lag og var altid på vagt mod nedladende vurderinger af »almuen«, men i omgang var han i almindelighed tilbageholdende og toede først rigtig op i en snæver kreds, hvor han til gengæld kunde vise både hjertelighed og et rigtignok noget bidsk lune. I den mundtlige og skriftlige debat virkede han ofte stejl, og i visse sager var han uforsonlig; hans meninger var dog, om end afgjorte og i reglen fremsat uden persons anseelse, ingenlunde urokkelige. Først et indgående studium af kilderne gav ham den positive opfattelse af Hall, der mærkes i bogen om skandinavismen og gør Helstatens Fald til det bedste defensorat for den nationalliberale rigs- og udenrigspolitik op mod 1864. Ordene »kendsgjerningernes mand«, som han brugte om Grundtvig, betegnede vistnok et ideal, han i sin forskning og i sit liv vilde følge, og som han jævnlig vejede personer i fortid og samtid mod.

Endnu i årene efter sidste verdenskrig skrev Erik Møller vægtige indlæg i den offentlige diskussion om aktuelle spørgsmål som den danske bevægelse syd for grænsen (skriftet *Syd-Slesvig* 1948) og grundlovsændringen 1953, som han forsvarede; men iøvrigt koncentrerede han sig nu mere og mere om studierne, der i hans aller-sidste tid sigtede mod en bog om Europas historie i liberalismens tidsalder. Den sene blomstring af hans videnskabelige forfatterskab bragte ham et par sene hædersbevisninger: 1957 blev han indvalgt i Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie, og efter at Helstatens Fald var udkommet blev han 1958 æresdoktor ved Københavns universitet.

Poul Bagge.

Dansk Historisk Fællesforening har gjort ikke alene foreningens medlemmer, men ogsaa de mere lærde historikere en stor tjeneste ved 1961 at genudsende *R. W. Bauers Calender for aarene fra 601 til 2200 efter Christi Fødsel* i fotografisk genoptryk. Denne kronologi er et tjenligt hjælpemiddel for nordiske historikere. Den har, siden den udkom i 1868, ikke fundet afløsere. Den rækker da ogsaa til almindelig brug og kan, da den overvejende anvender dansk sprog, bruges af ogsaa den ikke latinkyndige. Tavlerne udmærker sig ved stor overskuelighed. Naturligvis har latinen ikke ganske kunnet elimineres. I tavlerne drejer det sig dog hovedsagelig om, hvad enhver kirkegænger er fortrolig med. Det hænder, at man ikke forstaar hvilke kriterier underdirektøren for orlogsværftet har brugt som rettesnor for valget mellem dansk og latin. Ud for 29. september i tavlerne, — i mange lande en vigtig termin